

Adem #####

Bugün İslam Ansiklopedisi'nin *Adem* maddesini okudum. Genel olarak *insan türü* manasında kullanılmış özel isim halini almış. İbranice'den daha eski dillerde de benzer kelimeler var, Arap dilbilimciler de kelimenin anlamını Arapça köklerle izah etmeye çalışmış.

Adem (a.s) ile ilgili iki konu var: Biri *yeryüzünde halife yaratacağım* denildiğinde, meleklerin itiraz etmesinden insanın ne olduğunun bildikleri sonucu çıkıyor. Bu yeryüzünde Adem'den önce insanların yaşadığı şeklinde yorumlanmış. Genelde bhusus halifeliğin *Allah'ın halifesi* anlamında olduğu cevabıyla tefsiler karşılanıyor. Madde yazarı da (S.H. Bolay) bunun daha tutarlı olduğunu söylemiş, ancak insanın yeryüzünde halifeliği Allah'ın halifesi olması demekse, onun yokluğunda *Allah'ın işlerini* üstlenmesi gibi bir anlam da doğar. Halef, Selefin yokluğunu ifade ettiğine göre, *Allah'ın halifesi* tefsiri açıkladığından fazlasını örtüyor.

Bu konuya başka yorumlar getirip, yeryüzünde insan macerasından önce cinlerin yaşadığını veya başka tür canlıların olduğunu söyleyenler de var.

Kan dökecek ve bozgunculuk çıkaracak halife tamlamasına bu gibi izahlar daha uyuyor. Çünkü *Allah'ın halifesi* demek, insanın bozgunculuğu Allah adına çıkardığı manası da getirir. Bu sebeple insanın halifeliğinin selefini *Allah* diye anlamak naçizane daha tutarsız geliyor.

İkinci mesele, Allah'ın Hz. Adem'i yarattığı *bahçe*. Bunun yeryüzünde olduğunu söyleyenler var. Tevrat bu şekilde anlatıyor. Bir gökyüzü cennetinde olduklarına dair tek delil çıkarılışlarının "ininiz" kelimesiyle anlatılması. Ancak bunun yüksek bir bahçeden *ininiz* anlamına geldiğini veya gitmek anlamında kullanıldığı söylemek de mümkün. O sebeple Hz. Adem'in bahçesinin ahiret cennetinde olduğuna dair inanç da sağlam bir inanç gibi durmuyor. Her ne kadar İmam Maturidi'nin söylediği gibi, nerede olduğunu bilmemiz mümkün değilse ve Tevrat kaynaklı "Fırat ve Dicle arası" söylenişlerine itibar etmeye gerek yoksa da, bu bahçenin yeryüzünde kabul edilmesi daha tutarlı.

Menakıb #####

Bir kıssaya iki şekilde yaklaşmak mümkün. Birincisi geçmişin nasıl olduğu konusunda bilgi edinmeye çalışabilirsiniz. O zaman bu gibi tartışmalar değer kazanır. Ancak genelde kıssaları bu şekilde anlamak taraftarı değilim. Geçmişteki olaylardan bahsetmelerine rağmen *vazifelerinin* geçmişi bildirmek olmadığı kanaatindeyim. Nasıl ki bir doktorun vazifesi hastayı tedavi etmekse, ancak ilaç yazmak bu amaca giden bir araçsa ve araç doğru kullanılmayabilir, zamanla değişip başka araçlara yol açabilir veya genel olarak %100 çalışmayabilirse, bu kıssaların da maksadı *ilaç yazmak* değil, ruhumuzu tedavi etmek olmalı. İlaçların hakkını vermek şart, ancak onların tedavinin kendisi değil, aracı olduğunu da unutmamak kaydıyla.

O sebeple Hz. Adem'in ilk insan ve ilk peygamber olmasındaki hikmeti anlamaya çalışmak daha anlamlı geliyor. Nasıl bir süreçten sonra gerçekleştiği çok tartışılır ve bilimin söylediklerini de hesaba katınca, iş dallanır, budaklanır, nihayetinde anlatılan kıssanın *tamamının* geçersiz olduğu fikriyle

karşılaşırsınız. İnsanlar Adem'in topraktan yaratılması konusunu, çamurun safhalarından, hangi organın hangi bölgenin toprağıyla yaratıldığı gibi konularda ince ayrıntılarıyla anlatmayı, herhalde hikaye meraklarından dolayı sevmişler. Ancak buradaki, *özünüz toprakla birdir* hikmetini ve nihayetinde değersiz bir maddeden yaratılmış olduğumuzu hatırlatmaktır, asıl tedavi maksadı. İnsanın kibirlenmemesi için yapılmış bir uyarıyı alıp, fazla evirip çevirince, bir ilacın gerekli gereksiz kullanılması ve sulandırılması gibi bir hal alıyor.

Bgibi kıssalardan, Kur'an ve Sünnetten bugüne dair ne almak gerektiğini sorarım. Hikayelerden geçmişin izlerini okumak mümkündür ve bir ölçüde insanların *varoluş kaygısını* da dindirebilir, ancak insanda bu ilacın verilmiş olmasına sebep hastalık değişmez. İnsanların tek bir atası olduğunu söylemek, onların aynı atanın evladı olduğunu söylemek, *hepiniz kardeşsiniz* demektir. İnsanın yabancılara bakışını, kendi milletinden olmayanlara bakışını kontrol eder. Allah insanı topraktan yarattı doğrudur, velakin bu doğruluk illa insanların tahayyül ettiği şekilde olmasını gerektirmez. Buradaki gibi pek çok konu müteşabih (benzetmeli) anlaşılacağı yerde, doğrudan hakikatin kendisi gibi sunulduğu için, ayrıntıları tartışırken hikmeti gözden kaçırıyorlar.

Naçizane sünnete yaklaşımım da budur. Sahih kaynaklarda geçtikten ve bir şekilde hikmetini düşündükten sonra, bunların geeçkten peygamberin ağzından işitilip işitilmediği, arada bir takım müslümanların bunu olduğu gibi aktarıp aktarmadıkları tartışması değerli bir tartışma değildir. Çözebileceğimiz bir mesele de değildir. Anlayabildiğimiz kadarını anlarız, uygulayabildiğimiz kadarını uyguluyoruz, daha falzasını da Allah'ın üzerimize sorumlu tutmamasını dileriz. Falanca hadis dindendir, filanca hadis değildir, diye bir tartışma, bugüne dair bir şeyi değiştirmeyecekse, manasızdır. Allah hepimize hidayet etsin.